

КОМУНИСТИ ИЗ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ НА КОМУНИСТИЧКОМ УНИВЕРЗИТЕТУ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА ЗАПАДА

Апстракт: Аутору је циљ да допринесе расветљавању образовања чланова Комунистичке партије Југославије (КПЈ) из Босне и Херцеговине на Комунистичком универзитету националних мањина Запада (КУНМЗ) у Москви. Чланак се заснива на архивској грађи збирке Архива Југославије,

Збирку *Југословени на раду и школовању у СССР* чине документа настала делатношћу Југословена комуниста у СССР-у од 1922. до 1945. Архивска грађа се, углавном, састоји од анкета, спискова и биографија студената и пружа оскудне податке и отежава коришћење јер је рукописна и прилично нечитка. Вреднија документа су аутобиографије студената писане на руском језику.¹ Оскудна литература не пружа значајније биографске податке о комунистима са простора Босне и Херцеговине који су студирали на КУНМЗ-у, па је овај рад почетни прилог и подстрек даљњем научном истраживању.

Кључне речи: Комунистички универзитет националних мањина Запада, комунисти, Босна и Херцеговина, Југословенски сектор.

Након победе Октобарске револуције у СССР-у су организовани комунистички агитаторско-пропагандни курсеви и партијске школе, које су одиграле значајну политичку улогу у комунистичким покретима многих земаља. То су биле и прве политичке школе за чланове Комунистичке партије Југославије. Југословенски комунисти школовали су се првенствено на Комунистичком универзитету националних мањина Запада у Москви. КУНМЗ је отворен током 1921. године, са циљем да школује партијско-политичке раднике из комунистичких партија земаља Запада. Први његов ректор био је пољски револуционар Ј. Ј. Мархлевски, по коме је, после његове смрти 1925. године, Универзитет добио име.² КУНМЗ је најпре био у надлежности Црвене помоћи, да би касније

¹ Архив Југославије (АЈ), Југословени на раду и школовању у СССР-у (790/13)

² Јован Бојовић, Југословени на комунистичком универзитету националних мањина запада, 129–149; Токови револуције, *Зборник историјских радова*, VI, Београд 1971, 131–132.

био стављен у надлежност Централног комитета Свесавезне комунистичке партије (бољшевика) (СКП)(б).³ На Универзитету је било 13 националних сектора. До отварања Југословенског сектора на КУНМЗ-у током друге половине 1925. године, слушаоци са простора Југославије учили су на Совјетском сектору.⁴ КУНМЗ је укинут одлуком ЦК СКП(б) у мају 1936.⁵

На КУНМЗ су слати чланови КПЈ из земље, као политички емигранти који су успевали да избегну хапшење, а тиме и вишегодишњу робију, потом и југословенски комунисти који су долазили из европских земаља и Сједињених Америчких Држава, где су живели као емигранти. На Југословенском сектору учили су и Југословени који су рођени у СССР-у. Слушаоци који су на предлог покрајинских руководстава и по одобрењу Централног комитета КПЈ долазили из Краљевине Југославије прелазили су државну границу у већини случајева илегално. У иностранству су се повезивали са члановима Централног комитета КПЈ, који су се старали о њиховом одласку на КУНМЗ.

Почев од школске 1926/27. године на Југословенски сектор КУНМЗ-а слати су слушаоци организовано и систематски. Овим питањем се бавио Политбиро Централног комитета КПЈ. На седници Политбироа ЦК КПЈ од 21. јуна 1926. године усвојен је следећи распоред по покрајинама за пријем слушалаца на КУНМЗ: Војводина – пет, Босна – четири (два рудара, дрводељац и металац или железничар), Србија – пет (колар, металац, рудар, текстилац и сељак), Црна Гора – два (радници), Македонија – два (металац, монополац или дрводељац), Хрватска – четири (металац, дрводељац, текстилац и сељак) и Словенија – четири (два рудара, саобраћајцац и сељак). Наредних школских година Политбиро ЦК КПЈ усвојио је одлуку о критеријуму пријема слушалаца на КУНМЗ за оне који су слати из земље. Према упутствима ЦК КПЈ, предложени кандидати су морали бити активни учесници у радничком покрету, са навршене 23 године живота, чланови синдиката, Савеза комунистичке омладине Југославије (СКОЈ) или КПЈ најмање три године. Кандидати су могли бити индустријски и пољопривредни радници са регулисаном војном обавезом. Након добијених предлога и карактеристика за сваког кандидата од покрајинских комитета, ЦК КПЈ је одлучивао кога ће од предложених послати на Универзитет. Сваки кандидат одређен од ЦК КПЈ за школовање имао је и свог заменика. Ово је рађено из бојазни да се може десити да одређени кандидат буде ухапшен уочи поласка или на путу за КУНМЗ.

Пре ступања на КУНМЗ сваки слушалац се обавезивао да ће се строго придржавати предвиђених правила. Универзитет односно одређени његов сектор, није преузимао никакву обавезу о издржавању породице слушаоца. Слушалац се обавезивао да неће доводити породицу са собом нити ће ступати на

³ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 137.

⁴ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 131–132.

⁵ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 137.

посао без одобрења управе школе. Кандидат се обавезивао да ће се, уколико по својој вољи оде или буде послат са Универзитета пре завршетка школовања, вратити у организацију која га је послала.⁶ Пре доласка на КУНМЗ сви кандидати морали су претходно проћи кроз Кадровско одељење ИККИ, где су давали своје податке, узимали псеудоним као своје школско име и презиме, те након провера упућивани на Универзитет.⁷ После завршетка школовања неки слушаоци су упућивани на легални и илегални рад у земљу. Један број њих је задржаван и распоређиван на партијски рад у разним крајевима Совјетског Савеза.⁸ КУНМЗ нису завршили сви студенти који су студије започели. Потреси у КПЈ, посебно "фракцијске борбе", одражавали су се и на студенте КУНМЗ-а. Најтеже стање у том погледу било је школске 1927/28, када су "фракцијске борбе" изазвале раздор међу студентима, па су многи искључени са студија.⁹

Окупљајући слушаоце са нижим образовањем, Комунистички универзитет националних мањина Запада је по рангу био нижи од осталих комунистичких универзитета. Школовање на КУНМЗ-у је трајало четири године (четири курса). Комунисти који у Краљевини Југославији нису похађали никакав партијски курс или школу пролазили су најпре припремни курс.¹⁰ Наставни програм на КУНМЗ-у био је доста разноврстан и допуњаван је из године у годину. Сваки курс је имао свој програм са одређеним бројем недељних часова. Не располажемо програмима за све школске године, али се на основу постојеће архивске грађе могу сагледати неки предмети који су изучавани на овом универзитету. Изучавана је економска географија, историја СКП(б), право и совјетска изградња, природне науке (физика, хемија, математика), руски језик, српскохрватски језик, политичка економија, историја Русије и Југославије, историја Запада итд.¹¹ Предавачи на КУНМЗ-у били су многи чланови КПЈ, међу којима Милан Горкић, Божидар Масларић, Сима Марковић, Никола Ковачевић и др.¹²

Приликом доласка на КУНМЗ или у току студирања сваки слушалац превођен је у чланство СКП(б).¹³ Као чланови СКП(б) студенти су организационо били везани за партијску организацију на Универзитету, а она за ЦК СКП(б). На Универзитету су одржавани заједнички партијски састанци свих сектора. На таквим састанцима већином су прорађивани разни партијски мате-

⁶ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 132–135.

⁷ Ђ. Момчиловић, Збирка докумената: Југословени у СССР (историјска белешка), *Зборник за историју*, бр. 1, Београд 1970, 135–142.

⁸ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 139.

⁹ АЈ, 790/13 – D/5

¹⁰ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 132.

¹¹ АЈ, 790/13

¹² Види више у: Ј. Бојовић, *наведено дело*, 136–137.

¹³ АЈ, 790/13

ријали Коминтерне и СКП(б).¹⁴ Поред универзитетске партијске организације, постојале су и националне партијске секције. На Југословенском сектору постојала је партијска организација са својим руководством, која је одржавала редовне партијске састанке на којима су покретана и расправљана питања везана за Југословенски сектор и КПЈ.¹⁵

Број југословенских слушалаца на КУНМЗ-у је варирао. Према расположивим изворима и литератури нисмо у могућности дати укупан број југословенских слушалаца. Сматра се да је кроз Југословенски сектор прошло око 250 слушалаца и наставника.¹⁶ Разлози за проучавање студената – комуниста из Босне и Херцеговине леже у мултиетичности овог подручја, ниском степену образовања и малобројности студената са ових простора у односу на бројност студената – комуниста из осталих покрајина Југославије. Идентификовано је 18 слушалаца КУНМЗ-а који су пореклом из Босне и Херцеговине. Како је сваки кандидат добијао псеудоним и под њим се водио у свим универзитетским документима, сва лица која се крију иза њих нису дешифрована.¹⁷

1. Асић Хасан Хасановић (псеудоним)

Рођен 21. јуна 1900. у Босанском Броду. По псеудониму закључујемо да је припадао исламској вероисповести, док се национално изјаснио као Хрват. По занимању бравар. Члан СКОЈ-а од 1924. Наредне године, крајем августа, СКОЈ га послао на школовање на КУНМЗ. Члан РКП(б) од 1929. У карактеристикама 3. курса за њега је речено да су му способности осредње, али да је радио константно и активно.¹⁸ Остаје непозната чињеница о завршетку школовања.

2. Беркович Јелисавета Матвејевна (псеудоним)

Рођена 1897. у Сарајеву, удовица. Завршила специјалну школу Сестара милосрдница. По професији лекарски помоћник. Члан Социјалдемократске партије 1913–14. Била у затвору у Сарајеву због сумње да је њен брат учествовао у убиству престолонаследника Франца Фердинанда. Чланица РКП(б) од 1917. Учесница Октобарске револуције. На КУНМЗ упућена 1925. из Москве.¹⁹

3. Воронцова Надежда Константиновна – Зора Николић

Рођена 4. марта 1901.²⁰ у Жепчу.²¹ По националном опредељењу Српкиња. По струци шваља. У току 1923. боравила у Београду, радећи при Незави-

¹⁴ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 138.

¹⁵ АЈ, 790/13

¹⁶ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 139.

¹⁷ АЈ, 790/13

¹⁸ АЈ, 790/13 – I/11

¹⁹ АЈ, 790/13 – В/4

²⁰ АЈ, 790/13 – N/5

сној радничкој партији Југославије. Члан КПЈ од 1927.²² Исте године изабрана у Комисију за рад међу женама при Извршном одбору Међусавезног синдикалног већа у Загребу.²³ Исте године упућена у СССР, где је радила у Међународној организацији за помоћ борцима револуције (МОПР) у Москви.²⁴ КУНМЗ похађала 1929–1931. Поред матерњег, говорила руски и познавала немачки језик.²⁵ У земљи није стекла партијско образовање, па је доласком на КУНМЗ упућена на припремни курс.²⁶ Била је 1933. референт у Балканском одељењу МОПР-а и референт на Међународној лењинској школи.²⁷ На рад у КПЈ се враћа 1933. као инструктор ЦК за секцију Црвене помоћи Југославије. Ухапшена 1939. и осуђена на шест година робије. Казну издржавала у затвору у Пожаревцу, одакле је побегла 1941. Учествовала у Народноослободилачкој борби (НОБ). Због одређења за Резолуцију Информбироа искључена из КПЈ 1948.²⁸

4. Глигоријев Глиша (псеудоним)

Из Босне. На КУНМЗ-у се налазио током 1931/32. године.²⁹

5. Григоров Алексеј Павлович – Михајло Бумбуловић

Рођен 1902. у Брчком. По националности Србин. Потиче из радничке породице, отац му је био занатлија, мајка домаћица. Завршио четири разреда основне градске школе и једну годину трговачке школе. Од 1916. до 1918. изучавао столарски занат у Будимпешти. У периоду 1921–1925, када одлази у Француску, био запослен у Београду, Панчеву, Брчком и Загребу. У чланство Савеза дрводеља Независних синдиката Југославије ступио 1922. За време боравка у Панчеву примљен за члана КПЈ 1923. Од 1923 до 1924. члан Независне радничке партије. Хапшен два пута, 1924. у Брчком и наредне године у Бијелини, али није осуђиван. Након доласка у Француску ступа 1926. у КП Француске (КПФ). У Лиону током 1927. и 1928. радио као секретар Централне групе југословенских радника при КПФ. На КУНМЗ-у студирао од новембра 1929. до 1932. Говорио мађарски и француски језик. Након завршетка студија, до 1934, радио у Удамелоском рејону (Московска област) као руководиоца Културног одсека РКСКП(б).³⁰ Погинуо у току Другог светског рата.³¹

²¹ *Жене Хрватске у радничком покрету*, Загреб 1967, 308.

²² АЈ, 790/13 – N/5

²³ *Иван Крндељ – грађа за монографију*, Београд 1977, 8.

²⁴ Срђан Прица, *Године које су прошле*, књ. 1, Сарајево 1982, напомена бр. 24, 166.

²⁵ АЈ, 790/13 – N/5

²⁶ АЈ, 790/13 – II/5

²⁷ АЈ, 790/13 – N/5

²⁸ С. Прица, *наведено дело*, напомена бр. 24, 166.

²⁹ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 141.

³⁰ АЈ, 790/13 – В/15

³¹ Угљеша Даниловић, *Сјећања и дјетињство, школовање, универзитет*, Београд 1987, 295.

6. Гуков Димитриј Павлович (псеудоним)

Рођен 1898. у Великој Габели. По националности Хрват.³² Члан КПЈ од 1922.³³ На КУНМЗ-у се налазио 1926,³⁴ када постаје члан ВКП(б).³⁵ Из карактеристика 2. курса закључујемо да није имао претходно партијско образовање и да је морао проћи припремни курс на КУНМЗ-у. Међутим, истакнуто је да је, и поред осредњих способности, његов рад био константан, чиме је напредак био видљив.³⁶ Не зна се да ли је завршио студије на КУНМЗ-у.

7. Заверзин Фјодор Петрович – Месуд Мујкић

Рођен 1903. у Бијељини. По националном опредељењу Србин, иако је припадао исламској вероисповести. Отац му је био свештеник, а мајка домаћица. Завршио четворогодишњу градску школу 1917, од када ради као бравар у механичкој радионици у Бијељини, до 1922, када прелази на рад у Загреб. У чланство СКОЈ-а примљен исте године. Од 1923. до 1925. члан Рејонског комитета СКОЈ-а, а од 1925, када је постао члан КПЈ, до 1927. члан Рејонског комитета КПЈ. Од 1927. до 1930. године³⁷ налазио се на КУНМЗ-у, где је показао успех и напредак у раду.³⁸ Ухапшен у Загребу 1934. и осуђен на три године робије.³⁹ Од марта 1938. учествовао у Шпанском грађанском рату, у коме је изгубио живот исте године у септембру.⁴⁰

8. Зорић Димитриј Николаевич – Бошко Шобољ

Рођен у Бијељини. По националном опредељењу Србин. На КУНМЗ-у се налазио од 1930. до 1932.⁴¹

9. Иванов Федор Петрович – Марко Костелац

Рођен 1905. у Прозору. По националности Хрват. У Совјетском Савезу од 1931. као студент КУНМЗ-а. Члан ВКП(б) од 1932.⁴² Не зна се да ли је завршио студије на КУНМЗ-у.

³² Ј. Бојовић, *наведено дело*, 141.

³³ АЈ, 790/13 – G/7

³⁴ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 141.

³⁵ АЈ, 790/13 – G/7

³⁶ АЈ, 790/13 I/15

³⁷ АЈ, 790/13 – M/23

³⁸ АЈ, 790/13 – I/15

³⁹ С. Прица, *наведено дело*, напомена бр. 96, 175.

⁴⁰ АЈ, 790/13 – M/23

⁴¹ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 149.

⁴² АЈ, 790/13 – K/15

10. Ивић Никола

Рођен 1902. у Бањалуци. На КУНМЗ-у борави 1932. На основу доступне грађе и литературе није могуће утврдити разлог за прекид студија. Од 1933. до 1937. ради као бравар – моделар у Ураламешки заводу Станковтрој у Свердловску. Ухапшен и осуђен исте године.⁴³

11. Ковалев Иван Борисович – Станко Драгић

Рођен 1898. у Прозору. По националној припадности изјаснио се као Хрват. Завршио четири разреда народне школе. Члан КПЈ од 1919. Датум када постаје члан ЦК КПЈ остаје непознат. У чланство ВКП(б) преведен 1926, када се уписује на КУНМЗ.⁴⁴ Показао добар успех на студијама, како стоји у карактеристици коју је добио на 3. курсу.⁴⁵

"Фракцијски" сукоби који су захватили КПЈ током двадесетих година прошлог века нису мимоишли ни студенте КУНМЗ-а. Карактеристика издата од стране бироа ћелије КУНМЗ-а о Станку Драгићу, о коме има више података, одсликава "фракцијска" размисливања:

За време боравка у нашој ћелији показао се као партијски несигуран. Под видом борбе против десног скретања намерно и систематски је заборављао лево скретање. У питањима КПЈ је фракционаш, био је на челу борбе против ЦК КПЈ и органа ИК КИ која је на Сектору вођена недопустивим, антипартијским методама. У вези са тим био је на челу клеветничке, фракционашке кампање групе студената Југословенског сектора против бироа ћелије и Управе Универзитета игноришући све одлуке комисије која је испитивала ствар и партијских органа. По одлуци ЦК СКП (б) искључен је са Универзитета.

Одлуком ЦК КПЈ од 7. јуна 1929. искључен са Универзитета и из КПЈ због "фракционашке делатности". Након искључења радио у Лењинграду, да би 1930. био ухапшен и осуђен на три године. Каснија судбина остаје неизвесна.⁴⁶

12. Неачев Павел Петровић – Стеван Секулић

Рођен 1. фебруара 1901. у Шамцу. По националној припадности Хрват. Завршио столарски занат. Члан КПЈ од 1923. Са дужности члана МК КПЈ Загребачки упућен на КУНМЗ, где се налазио од 1928. до 1931. У чланство ВКП(б) преведен 1929. У току 1930. месец и по дана се налазио у служби у Црвеној армији у логорима код Курска. Према карактеристикама које је добио на Универзитету, његов интелектуални развој и образовање су осредњи. Служио се

⁴³ АЈ, 790/13 – I/2

⁴⁴ АЈ, 790/13 – D/5

⁴⁵ АЈ, 790/13 – I/11

⁴⁶ АЈ, 790/13 – D/5

мађарским и немачким језиком. Радио као пропагандист у фабрици текстила у СССР-у. Погинуо у НОБ-у.⁴⁷

13. Носков Петр Иванович – Ристо Самарцић

Рођен 27. априла 1894. у Мостару.⁴⁸ По националности Србин. У анкети коју је попунио приликом ступања на КУНМЗ, у рубрику "занимање" унео "ковачки занат",⁴⁹ док се у литератури наводи да је бравар и лимар.⁵⁰ Од 1912. до 1914. члан Социјалдемократске партије. У КПЈ ступа 1919.⁵¹ Спада међу осниваче организације КПЈ у Мостару. Изабран за делегата КПЈ за Мостар и Херцеговину на Вуковарском конгресу КПЈ. Исте године, 1920, изабран у МК КПЈ за Мостар и у Извршни одбор Обласног већа КПЈ за Мостарску област.⁵² Присуствовао Другој земаљској конференцији у Бечу 1923.⁵³ Налазио се на челу Савеза металских радника у Мостару 1925. Члан ЦК КПЈ и члан Политбироа ЦК КПЈ постаје 1929.⁵⁴ На КУНМЗ-у студирао 1926–1929.

Сачувана је карактеристика о његовом партијском раду док је боравио на КУНМЗ-у: *Док је био у нашем партијском кружоку био је пасиван до последњег састанка, што се делимично може објаснити његовим незнањем руског језика. Последње Носковљево иступање имало је много заједничког с оптужбама левичара против руководства у КУНМЗ-у за притисак, чиновничко и небољшевичко васпитање студената. Носков је гласао против оцене рада ћелије СКП (б) коју су дали кружок и актив ћелије. Носковљеви односи према друговима у кружоку били су добри. До последњег састанка није се код њега примећивало кршење дисциплине.*⁵⁵ Након завршетка студија враћа се на рад у земљу. Убијен у Загребу 1930. године.⁵⁶

14. Петров М. (псеудоним)

Муслиман из Босне. На КУНМЗ-у се налазио 1929. године.⁵⁷

⁴⁷ АЈ, 790/13 – S/7

⁴⁸ Јован С. Радојичић, *Биографије Срби западно од Дунава и Дрине*, П–Ш, Ш, Нови Сад 2009, 521.

⁴⁹ АЈ, 790/13 – S/4

⁵⁰ Ј. Радојичић, *наведено дело*, 521.

⁵¹ АЈ, 790/13 – S/4

⁵² Обрад Самарцић, *Поријекло Самарцића и осталих братстава рода Орловића*, Невесиње 2000, 187.

⁵³ Ј. Радојичић, *наведено дело*, 521.

⁵⁴ О. Самарцић, *наведено дело*, 187–188.

⁵⁵ АЈ, 790/13 – S/4

⁵⁶ О. Самарцић, *наведено дело*, 189.

⁵⁷ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 146.

15. Сацура Денис Николајевич (псеудоним)

Рођен 10. децембра 1895. у Мостару. По завршеној основној школи изучавао три године кројачки занат у Мостару. Члан КПЈ од 1919. До 1921. члан Обласног комитета за Херцеговину, а потом секретар ћелије у Мостару. Члан ВКП(б) од 1925, од када се налази на КУНМЗ-у, који је похађао до 1929.⁵⁸ У карактеристикама које су дате током 3. курса на КУНМЗ-у није показао добре резултате:

*Припрема и способности слабе. Неактиван. Није радио, ни из једног предмета није дао задовољавајуће резултате.*⁵⁹

16. Соловљев Виктор Евгенијевич (псеудоним)

Рођен 1897. у Мостару. По националности Србин. Члан КПЈ од 1922. На КУНМЗ-у се налазио од 1926. до 1930. године, када је искључен.⁶⁰

17. Солодовников Григориј Иванович (псеудоним)

Рођен у Босанском Броду 1895. По националној припадности Хрват. На КУНМЗ-у се налазио у периоду 1926–1930.⁶¹

18. Сорокин Алексеј Павлович – Мехо Курто

Рођен 1898. у Сарајеву. Национално се изјаснио као Хрват, иако је припадао исламској вероисповести. Године 1912. завршава основну школу и почиње да изучава кројачки занат. За време Првог светског рата служио у војсци Аустроугарске, да би 1921. ступио у војску Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, у којој остаје до наредне, 1922. Члан КПЈ постаје у марту 1925. Од 1927. члан месног комитета и технички секретар Покрајинског комитета КПЈ за Босну и Херцеговину, као и члан управе Савеза кројачких радника. Члан Окружног комитета КПЈ постаје 1928. године, када га у октобру ЦК КПЈ шаље на КУНМЗ. На КУНМЗ-у боравио 1928–1931. У анкети коју је попунио на Универзитету навео да, поред матичног, говори руски и немачки језик.⁶²

Јелена Ковачевић

Комунисти из Босне и Херцеговине на
Комунистичком универзитету националних мањина Запада

Закључак

⁵⁸ АЈ, 90/13 – S/6

⁵⁹ АЈ, 790/13 – I/11

⁶⁰ АЈ, 790/13 – S/9

⁶¹ Ј. Бојовић, *наведено дело*, 147.

⁶² АЈ, 790/13 – K/18

Биографије студената КУНМЗ-а из Босне и Херцеговине не омогућавају стварање комплетније слике о томе колики је значај слање кадрова КПЈ у СССР на студирање имало за југословенски комунистички покрет. На основу доступних података не могу се утврдити тачан број оних који су се вратили у земљу, као ни послови на којима су радили. Видимо да се њих петоро вратило у земљу, њих троје учествовало у Другом светском рату, један од њих је живот окончао у Шпанском грађанском рату, а двома се губи траг у СССР-у, где су ухапшени. И поред непотпуних података, несумњиво је да је слање кадрова на студије у СССР имало значаја. Комунисти који су се налазили на КУНМЗ-у стицали су у првој земљи комунизма нова знања и искуства, која су била употребљена за даљњи развој и јачање комунистичког покрета Југославије. Пратећи историју КПЈ и њених припадника, увиђа се да комунисти – слушаоци КУНМЗ-а из Босне и Херцеговине нису постали значајнији актери у комунистичком покрету Југославије у периоду Краљевине Југославије, ни у периоду Другог светског рата, ни у послератној федеративној социјалистичкој Југославији, односно да њихово упућивање на КУНМЗ није било од већег значаја на њихову улогу у КПЈ.

Jelena Kovacevic

The Communists of Bosnia and Herzegovina at the Communist University of the Western National Minorities

Conclusion

Biographies of students from Bosnia and Herzegovina at the Communist University of the Western National Minorities do not enable the creation of a more complete picture what significance for the Yugoslav communist movement had the sending the personnel of the Yugoslav Communist Party to study in the USSR. Based on available data, the exact number of those who returned to the country cannot be determined, as well as jobs they worked on. The five of them returned to the country, three of them participated in the Second World War, one of them has life ended in the Spanish Civil War, and for two a trace was lost in the USSR, where they were arrested. Despite incomplete data, there is no doubt that sending personnel to study in the USSR had significance. The Communists who were at the Communist University of the Western National Minorities gained in the first communist country knowledge and experience, which were used to further develop and strengthen the communist movement of Yugoslavia. Following the history of the Yugoslav Communist Party and its members, it is recognized that the Communists – listeners from Bosnia and Herzegovina at the Communist University of the Western National

Minorities did not become significant players in the Communist Party of Yugoslavia in the period of the Kingdom of Yugoslavia, nor in the period of the Second World War, nor in post-war federal socialist Yugoslavia, and that their sending to the Communist University of the Western National Minorities had no higher importance for their role in the Yugoslav Communist Party.